

és megteremteni a szereplőket, gondosan feljegyezve naponta minden újabb részletet, adatot. Egy hét alatt elkészült fejében a regény, de még nem szánta rá magát, hogy nekilásson megírni. Úgy érezte, nem kell sietnie vele, hiszen az első és legfontosabb lépésen már túljutott, vagyis megfogant benne a mű a maga teljességében, és ez elégedettséggel töltötte el. Igaz, tartott a kudarctól, de igyekezett nem gondolni rá. Derűs várakozásban, készülődésben teltek a napjai.

Egyik délelőtt már-már azon volt, hogy végre hozzáfog az íráshoz, ám úgy döntött mégis, hogy előtte beleolvas egy könyvbe, mintegy bátorságot meríteni. Különben is, egy sort sem olvasott a balesete óta. A könyvszekrényének középső polcán különféle dísz tárgyak sorakoztak, csak a két szélén állt egy-egy könyv, ferdén a szekrény oldalának támasztva. Az egyik egy híres író tán legismertebb műve volt – emlékezett is rá, hogy olvasta valamikor, és igen nagyra becsülte –, a másiknak a címe és szerzőjének a neve azonban teljesen ismeretlen volt számára. Ez volt az, amelyet ő maga írt, álneven.

Leemelte a polcról, végigfeküdt az ágyán, és olvasni kezdte.

Meglepődött, hogy a saját ötletét látja viszont a regény indításánál, de csakhamar belefeledkezett az olvasásába. Valósággal lenyűgözte. Nem tudta letenni, szinte falta a sorokat, oldalakat, fejezeteket. Gyönyörűséggel, fájdalommal, meghatottan, elcsodálkozva és fel-felnevetve olykor.

Amikor a végére ért, gondosan az éjjeli szekrényre helyezte. Emlékezetébe villant, hogy van egy pisztolya, és az is, hogy hol tartja rejtve.

Az alábbi, rövid búcsúlevelet hagyta:

„Elolvastam a könyvet, amelyet meg akartam írni. Igen, ezt a könyvet akartam megírni, pontosan ezt, és talán nem túlzás azt mondanom, hogy szóról szóra. Nem érzek bosszúságot amiatt, hogy valaki más írta meg, inkább örülök, hogy sikerült megírnia, hogy létezik ez a könyv. Ennekem azonban éppen emiatt nincs miért tovább élnem.”

CZIBAK ILONA

Mézeskalácsszív tükörrel

Czibak Ilona (Fésüs László felvétele)

Jósorsomnak hála, anyai nagyanyám évtizedeken át része lehetett az életünknek. Közel lakunk egymáshoz, de nem csak a közelség okán volt szoros a kötelékünk. Apám hétközben munkásszállásokon lakott, mert a falunkban csak keveseknek adódott munkalehetőség. Hétféteken jött haza, de akkor még szombaton is dolgoztak, csak minden második szombat volt „szabad”. Így is hívták: „szabad szombat”. Anyám háztartásában elkélt a segítség, hisz a négy gyerek minden idejét lekötötte, de a súlyos közellátása és más gyengeségei is indokolták mamám jelenlétét. Amikor anyámnak el kellett menni valahová, vigyázott ránk, befűtött a kemencébe, kenyeret sütött, cipelte hátán a fűtéshez szükséges gallyakat, vagy kukoricaszárakat. Ha nem dolgozott tanyákon

vagy a falu más helyein, akkor nálunk segített a legnehezebb fizikai munkák végzésében. A felsoroltaknak ellentmond a testalkata. Kisgyermekként is, fiatalasszonyként is, mindig öregnek láttam – és nem láttam különbséget a közben eltelt 25-30 év öregsége között. Mintha megállt volna az idő a teste öregedésében, mintha konzerválódott volna. Egészen biztos, hogy ez nem igaz, csak az emlékeztem szeme lát hibásan. Szikár, sovány, csont és bőr. Izom? Annyi és ott, amennyivel és ahol arra a férfiaknak is dicsőségére való mértéketlen munka végzésére szükség volt. Zsír? Háj? A nagyító lencséje sem mutathatta ki.

Mamám tizenkét gyermeket szült, tízet nevelt fel, kettőt eltemetett. Tíz gyerek: hat lány és négy fiú, hat vő és négy meny, harmincegy unoka. Tehát a legszűkebb családjá ötvenegy fős volt. Tatám, sajnos vonatbaleset áldozata lett, ő minden unokája születését nem érthette meg, de nem ismerhette minden vejét és menyét sem. Hogyan tudta mamám a családját szeretni? Hogyan lehet ötvenegy embert „édesként” szeretni... másképp, másként... létezik ennyi féle szeretet? Igen. Létezik. Van olyan szervünk, amit szívnek hívunk, de ezt a szívünket nem lehet műteni, nem lehet műszerekkel megjeleníteni, de van. Nem élhetünk nélküle. Nem tudjuk mérni a benne élő érzések minőségét és mennyiségét, de ezek az érzések itt laknak sokféleségükkel a láthatatlan szívünkben és velünk maradnak, amíg csak élünk. Ő nem babusgatott, nem puszilgatott, mosolyogni is csak keveset, de szeretett, mindannyiunkat szeretett. Vajon milyen gyermekora volt, hogyan szerették őt a szülei, milyen életre vágyott lányként, vagy fiatalasszonyként? Hány gyereket dajkálhatott? Megválaszolatlan kérdések maradnak, mind. Soha nem hallottam beszélni sem ezekről, sem másról. Tette a dolgát hangtalanul. Ő nem mesélt. Ő nem locsogott. Arra figyelt, amin épp dolgozott és ő mindig dolgozott. Mégis nyomorban éltek. Amit a munkájáért kapott, kevésnek bizonyult a viselhető élet megteremtésére, pedig megvonta szájából a falatot! Még a felét sem ette meg annak, amennyit az összeszűkülte gyomra kívánt, hogy több maradjon a gyerekeknek. Szorgalmas, szelíd és halk, de anyák között óriás és erősebb bárkinél. Ahogy

telnek az évtizedek, előttem egyre magasabban és magasabban áll, leírhatatlanul erős szá-lakkal kötődöm hozzá.

Nagyon szemérmes asszonynak ismertem. Hosszú, sötét szoknyában, vékonyka derekán sötét, egyszínű kötény, nyakig begombolt sötét, háromnegyedes ujjú blúz, fején sötét kendő – csak így láttam. A legnagyobb nyári hőségben, a tűző napon is ezt viselte. Talán akkor sem vette le a kendőjét, ha senki sem látta. Nyár végére a kendő színe meg is világosodott a feje tetején, mert „kiszívta” a nap ereje. Télen fekete, hosszúrojtos, meleg nagykendővel volt átkötve a felsőteste és a nyárinál melegebb fejkendővel bekötve a feje. Fenekéig érő kevés haját minden reggel átfésülte, befonta és hátul a tarkója fölött, kontyba csavarta. Olyan szoroson fonta és csavarta, hogy attól szorosabbra már nem lehetett. Egyetlen szálát sem hagyott rakoncátlankodni, szigorúan zárt szorosságban lapultak egymás mellett a hajszájai. Leggyakrabban tanyákon dolgozott. A tanyákhoz több kilométeres utakon lehetett eljutni a faluból. Az időjárás viszontagságainak kitéve, elég nagy igénybevétel lehetett odáig gyalogolni, a megérkezés után egész nap dolgozni, estére pedig még haza is jutni! Egy vagy két alkalommal vele mehettam. Sem ő, sem a gazdák nem szerették ezt, mert megosztottam a figyelmet, hátráltattam a munkavégzést. Egy ideig lefoglalt a tanya: ólak, állatok, konyhakert és az udvar, de végül nagyanyám szoknyája mellett kötöttem ki. Akkor sármunkát kértek tőle, tapasztott. Ehhez alkalmas „sarat” kellett készítenie az erre a célra kiásott gödörben: a földből vízzel és törekkkel. Ekkor láttam életemben először nagyanyám lábát. A hosszú szoknyájának alját felkötötte kötényével a derekáig, így alig térdig ért. Muszáj volt felkötni, mert a vizes földbe lábbal taposta bele a töreket. Így védte szoknyáját az átázástól és a sártól. Vakítóan fehérlett a bőre. Lábszárát a zergék izmos, zsírtalan, inas lábához tudom hasonlítani. A vádlija formás, gyönyörű, az erőtől duzzadó izmok simává feszítették a szememet kápráztató fehér bőrét. Bokája kecses, vékony, mégis hatalmas teherbírást sugárzó. Kezével lábai elé szórta a töreket, melyet formás, vékonyka lábfejjel

azonnal bele is taposott a sárba. Lélegzetvisz-szafojtva gyönyörködtem benne. Amikor ész-revette, zavartan nézett rám. Egy pillanatra megállt és azt mondta:

- Egy kicsit menj még vissza az állatokhoz Milukám, hogy haladjak.

Persze, hogy szót fogadtam, de nem tudtam másra gondolni, mint rá. Mamám arca olyan volt, mint a pogácsa. A zsírral készült pogácsa, ami nem leveles, nem vajas, nem dől el a magasságától - a gyerekkorom pogácsája. A teteje be van vagdalva, de nem mélyen hasogatva hogy szétnyíljon, csak épp a teteje, mint arcunkon a ráncok redői. Napbarnított. Mint a pogácsa, amelynek nem kenjük meg a tetejét tojással, hogy sülés után fényes és sárgásbarna legyen. Onnan tudjuk, hogy megsült, hogy a sütő melege megbarnítja, megpirítja. Mamám arca ilyen barna pogácsa – nekem. Az alkarja szintén barna, csontos, hatalmas, duzzadó erekkel. Én nem tudtam, hogy fehérbőrű! Hogy mamámnak olyan fehér a bőre, mint a frissen esett hó! Nekem ő barna volt, mert csak azt láttam, amit engedni hagyott a testét borító ruha. A Nap, az eső és a szél, szinte indiánbőrt varázsolt rá... és ez csak a bőre, mennyi mindent nem ismertem, mennyi mindent nem tudtam vagy tudok róla?

Magam előtt látom, ahogyan megvágta a kenyeret: egyik kezében a kenyeret, másikban a kést tartotta. Derekához illesztette a veknit úgy, hogy az alja legyen felül, majd a késsel keresztet húzott a kenyér teljes hosszában és szélességében, s közben csak a műveletre figyelt. Majd a derekán oldalára fordítva kettévágta, az egyik felét az asztalra tette, a másik felét pedig el kezdte osztani. A „szertartás” akkor sem változott, amikor már nem ő, hanem a gyárban sütötték a kenyeret.

Disznóvágásoknál mindig ő mosta a belet. Ez a munkafolyamat az egyik legfontosabb, tehát nem bízható akárkire, csak hozzáértőre. Mamám hozzáértő volt. Olyan belekbe töltöttük a hurkát, melyek ragyogtak a tisztaságtól és bárki szaglászta, csak vízillatot érezhetett. Nagy hidegekben, csikorgó mínuszokban, általában karácsony közelében vágunk. Nagyanyám a nagykendőjével átkötve, a fateknő

főle görnyedve mosta a belet, kint az udvaron. Dermesztő hidegben, majdnem jeges vízzel, sárban állva, emelgetve a nagy vödröket, vājlingokat és teknőket - dolgozott. Papírzsákokat teregettünk a lábai alá, hogy ne álljon órákon át a sárban és a latyakban. Mondanom sem kell, hasztalan – a papírzsákok is átáztak, ráadásul így még csúsztak is. Az óriási nagy fateknőből boszorkányos ügyességgel és gyorsasággal bontotta ki még melegen a bélzsír és a fodorháj fogságából a vastag és vékonybelet. Felszabdalta megfelelő méretűre, és kiürítette belőlük a salakanyagot. Kifordította mindet. Külön teknőben bánt a kétféle bélel. A vékonyakat fakanál segítségével fordította ki és így tisztogatta, óvatosan kapargatta a kés életlen fokával, nehogy kiszakadjon. Minden darabot többször is felfűjt, mint a lufit, így ellenőrizve a falvékonyságot, vagy a legnagyobb gondosság mellett is keletkezett lukakat. A vastagba bögrével öntögette a vizet. Két végét összefogta és lögyölgögette, rázogatta, ürítgette és újratöltögette. Nem tudom hányszor mosta át, mennyi vízzel és szódával, dörzsölte sóval, hagymával és áztatta ecettel, hogy szagtalan és tejfehér végtermék szülessen. Csak az utolsó két mosólé volt meleg – kezei elgémberedve, kiázva, széltől és hidegtől kivörösödve tüsténkedtek. Ha nem makulátlan az elvégzett munka, egy picinyke szag megmarad, senki nem eszik hurkát, vagy kolbászt, ki lehet dobni az egészet. Ez az egyik kritérium, a másik az idő. Amíg folyik a tisztogatás, készülnek a töltelékek: abálják és darálják a belevalókat, főzik a rizst, szórják a fűszereket, kevergetnek és kóstolgatnak. Mikorra elkészülnek, el kell készülni a tisztítással is, mert hidegen megfagy a zsír, csúsztást segítő anyag nélkül pedig nem lehet betölteni a töltelékkel. Vízigényes és nagyon nagy figyelmet igénylő feladata volt mamámnak. Ügyesen, óvatosan, mégis szaporán kellett dolgozni. Segítettünk vizet hordani, segítettek mások is, de ő is cipelte – ereje, vagy csak elszántsága volt erre is? A két vállán átvett horgon rocskákban (vödrök) lengett a víz... meggörnyedt alatta. Nem csak a mi és a család disznóvágásainál mosta a belet kint az udvaron mostoha, puritán körülmények között.

Mosta tanyákon, a faluban a helyein, és mindenhol ahol csak kérték és dotálták valamivel. Nem mondhatta, hogy fázik a keze, fázik a teste, nem bírja! Vagy: Istenem! Ez a legpiszkosabb, legalja munka, én ezt nem teszem, hová alázzam még magam! Nem mondhatta, hisz ezzel (is) kereste a betevőt.

Hajnalban ment a tanyákra. Át a nyirkos szántóföldeken, át a harmatos, hűvös mezőkön. A nem megfelelő ruházat, a gyakori éhezés, a fűtés hiánya, a kezeletlen és ki nem feküdt meghűléses betegségek, asztmát okoztak a tüdejében. Rohamokban jelentkező köhögésekkel, fulladásokkal és levegőért küszködésekkel kellett élnie. Szégyellte. Szégyellte, mintha ő tehetett volna róla! Tudta, hogy rossz hallgatni, kellemetlen ez a vele egy háztartásban élőknek még akkor is, ha nem ragályos betegség. Mindent elkövetett, hogy halkabb, hogy viselhetőbb legyen. Ágyánál mindig tartott vastag papírdobozkában hamut, vagy homokot és a felköhögött slejmet ebbe ürítette. Akkoriban még egymás után ittunk pohárból, vagy kupatetőből (vizes kanna teteje). Használat után nem mosogattuk el, na, pláne nem volt saját poharunk! Nem beszéltünk a személyi higiénia körül, mégis: mielőtt ittunk a pohárból, egy kortyot kiöntöttünk belőle és azon a részen ittunk, ahol kilöttyintettük a vizet. Ivás után a maradékot nem öntöttük vissza a kancsóba, vagy a kannába, hanem kiöntöttük, de leginkább az utolsó cseppig kiittuk, mert nagy becsben tartottuk az ivóvizet. Nagyanyám, a betegsége előrehaladtával már saját poharat és saját evőeszközt kért, melyeket nem használhatott más.

Hatalmas batyukkal jött haza a tanyákról. Batyuval a hátán (előfordult, hogy a nyakában is lógott egy kisebb motyó), levegőért zihálva ült le és kért egy korty vizet. Kioldotta a kendője kötését, de nem vette le, lógott a két szára a nyakába és le a mellkasára. Ülve kötötte ki a batyuját és mi, a jelenlévők segítettünk a leemelésében. Nagyon fáradt volt, gyalázatosan fáradt, de nem emlékszem egyetlen hazajövetelére sem, hogy a kezében ne hozott volna virágcsokrot. Mezei virágokat: sóvirágot, szarkalábat, pipacsot, búzavirágot, kamillát,

számártövist. Örömmre, gyakran kaptam meg a csokrot, vagy csak egy részét.

Amikor már olyan gyöngé volt, hogy nem járt sem tanyákra, sem a faluba a megszokott helyeire, akkor otthon segített a lányainak. Hozzá hordtunk mindent, amit foltozni kellett, mert senki sem tudott úgy foltozni, mint ő. Nyugdíja, vagy más jövedelme soha nem volt, csak az aznapi szolgálatával keresett batyu. A hatvanas évek végén és a hetvenes évek elején már kezdett egy élhetőbb világ kibontakozni nekünk, cigányoknak is. A munkaviszonyokból származó jövedelmek felejtették az éhezést, lehetővé tették a tisztálkodást és a jövőtervezést. Nem dúskáltunk, de annyi mindenkinek adatott, hogy pár forintocskát juttasson nagyanyánknak. Nem kell nagy összegekre, papírpénzekre gondolni, csak aprókra, kevéské fillérekre és forintokra. A zsebkendője sarkába kötötte szoroson, nehogy elguruljanak, vagy elveszítse. Tartogatta, őrizgette a köténye zsebében és mindig annak adott belőle, aki a legjobban rá volt szorulva... mert fizetés előtt sokaknak jól jött még egy kiló kenyérre való forint is, a zsebkendő sarkából. Mamám tudta mindenki baját, mindenki örömet. Hallgatott, de hallott! Biztosan tudta hát, hogy kinek bontsa meg a szoros kötést a zsebkendője sarkán.

Soha nem láttam mulatni, nem hallottam énekelni, de jóízűen nevetni sem. Gondterhelt, nehéz élete volt, de mindig egyenes úton járt. Saras, piszkos utakon, szántóföldeken, vagy réteken, de mindig egyenes úton. Biztos vagyok abban, hogy ha rákényszerült, hogy egy picinykét görbítsen az egyenes úton, akkor nagyon muszájból és soha nem a maga érdekében tette. Amikor már a ház körüli munkák elvégzésében sem tudott segíteni, gyakran ült sámliján a szomszédasszonnyal kint a kapu előtt. „Kiültek a vénasszonyok a padra, Isten tudja, miről folyik a pletyka” – mondja a dal. Hát mamám szájából nem folyt a pletyka, bármennyi ideig is ült a kapu előtt, de a szomszédasszonya is jobban értett a hallgatáshoz, mint a beszédhez! Órákig ültek egymás mellett szótlánul – így beszélgették ki maguk között egymás és mások baját. Nyugodtsága, higgadtsága, féken tartott tüze, ki nem beszélt

lemondásai és fájdalmai, bátorsága és meghát-rálásai - örökké csodált, megfejthetetlen titkok előttem. Mamám olyan asszony volt, akitől csak tanultam, anélkül, hogy valaha valamit is tanított volna velem.

Az utolsó heteiben már olyan könnyű volt, akár egy hópehely, vagy csupán egy lehelet. Összegömbölyödve feküdt ágyában, mint macska a meleg kosárban. Szomorúan vettük körül, tudtuk az elkerülhetlent. Magához in-tett és nem a zsebkendőjét vette elő, hogy a sarkából kivarázsolja a filléreket, hanem a pár-nája alá nyúlt és egy celofánpapírba csomagolt kis mézeskalácsszívet nyújtott felém. Megfá-radt mosolyával a szemében mondta:

– Ezt neked tartogattam Milukám. Mézes-kalácsszív tükörrel.

Olyan zavarban és olyan pirosan, olyan béna mosollyal vettem át a zörgő kis csomagot, amilyen csak ilyen helyzetben születhet meg... gyámoltalanul, megilletődve, meg-szeppenve egész bensőmben fölkavarva. Óh, Drága Mamácskám!

A szív alakú piros sütemény szélét tojásfe-hérjés cukor díszítette és a közepén, szélein ugyanezzel a fehér díszítéssel, ott csillogott a tükör.

Nem tudtam megőrizni ezt a kincset. A köl-tözések, az évtizedek, elvitték tőlem.

Ha mamámra gondolok, varázslatosan szép színekben pompázó mezei virágokat látok és végtelen, harmatos mezőket. Igen. Ma már – vásárookban, vagy búcsúban - ezt a képet lá-tom a mézeskalácsszívek tükreiben is és ma-mámat - olykor magamat.

Eltemettük. Bízom, hogy olyan földbe te-mettük, ahol megpihenhet, ahol leteheti hátá-ról a batyuját, és erőt gyűjthet, hogy újjáéle-dhessen bennünk, hogy ne csak emlékeinkben, hanem emberi tartásunkban, tetteinkben, és el-tökéltségünkben is élhessen tovább.

BACSÓNÉ MELHER MÁRIA

Életem legszebb karácsonyi ajándéka

Még csak hatéves voltam, amikor Édesanyánk megbetegedett. Hosszú szőke hajam volt, két évvel idősebb testvéremnek, Klárikának barna. Édesanyánk minden reggel megfésülte, befonta a hajunkat. Sok színes szalagunk volt, hol az egyik, hol a másik került gondosan be-font tincseink közé. Szombatonként elmarad-hatatlan program volt a hajmosás, amit Anyu-kánk szeretettel, finom mozdulatokkal hajtott végre, majd kócos fűrtjeinket óvatosan fésül-getve kibontotta, nehogy fájdalmat okozzon.

Mi gyerekként betegségéből csak azt lát-tuk, hogy egyre gyöngébb, nap mint nap nehe-zebben emelte kezeit, s többször lefeküdt nap-közben is. Reggel az ágya elé álltunk, Ő le-fogyva, sápadtan, egyre erőtlenebb érintéssel indított bennünket az iskolába. Körbepörgetett maga előtt, többször magához húzott és átölelt bennünket. Ő tudta, amit mi még nem.

Nem panaszkodott, nem búcsúzott, de ereje egyre fogyott, s egy év múltán, augusztus hu-szadikán felment a Mennybe.